

När vill vi hjälpa andra?

Johanna Möllerström

September, 2017

Introduktion

- I klassisk nationalekonomisk teori antas människor huvudsakligen bry sig om sin egen monetära nytta
  - Men stämmer det?
- Inom beteendekonomi och experimentiell ekonomi studeras hur människor faktiskt beter sig – och varför
- Jag studerar “sociala preferenser”:
  - När vill vi dela med oss och på andra sätt hjälpa andra?
  - När vill vi att ojämlikheter ska utjämnas och när tycker vi att de ska bestå?
- En del människor vill *alltid* utjämna (egalitärer), en del vill *aldrig* utjämna (libertarianer), men många befinner sig mittemellan
  - De vill utjämna ibland – men när?

Ansvarsprincipen

- Ofta förespråkas olika varianter av ansvarsprincipen...
- *”[som] innebär att en rättvis fördelning av exempelvis inkomst ska variera i proportion till de relevanta variabler som människor kan påverka, [...] men inte av variabler som står utanför deras kontroll”.* (s. 123)
- Men hur beter sig människor?

Tankeexperiment – och ekonomiska experiment

- Ett tankeexperiment:
  - Rökning innebär att risken att drabbas av exempelvis lungcancer ökar kraftigt. Anna har rökt i hela sitt liv. Berit har aldrig rökt. De drabbas båda av äggstockscancer (som inte är relaterat till rökning). Ses Anna och Berit som lika "ansvariga" för sin sjukdom, eller ses Anna som mer ansvarig än Berit?
- Ekonomiska experiment:
  - Abstrakta spel med riktiga pengar som genomförs i laboratorier
  - Målet är att återskapa/representera en viss situation och studera människors beteende

Vårt experiment

- Del 1
  - Alla deltagare får 24 dollar
  - Tre möjliga utfall i ett lotteri:
    - A. Deltagaren behåller pengarna (får 24 dollar)
    - B. Deltagaren förlorar pengarna (får 0 dollar)
    - C. Deltagarna förlorar pengarna (får 0 dollar)
  - Möjligt att köpa en försäkring för 12 dollar som *elimineras risken för B men inte för C*. Då blir lotteriet istället:
    - A. Deltagaren behåller pengarna och betalar försäkringen (får $24+12=12$ dollar)
    - B. Deltagaren behåller pengarna och betalar försäkringen (får $24+12=12$ dollar)
    - C. Deltagaren förlorar pengarna och får 0 dollar
- Del 2
  - Deltagarna från del 1 paras ihop två och två
  - Oberoende "omfördelare" får reda på följande om de två personerna i det par de blivit matchade med: 1) försäkringsbeslut, 2) om A, B eller C kom upp i lotteriet, 3) inkomst från del 1
  - Omfördelarna väljer att antingen utjämna inkomsterna i paret, eller lämna dem oförändrade
- (Experimentet finns ursprungligen beskrivet i Mollerstrom, Reme and Sorensen, "Luck, Choice and Responsibility – An Experimental Study of Fairness Views", Journal of Public Economics 131:33-40, 2015)

11 möjliga situationer

Situation	Utfall från del 1 för P1:	Utfall från del 1 för P2:	Köpte P1 försäkring?	Köpte P2 försäkring?	P1:s inkomst från del 1:	P2:s inkomst från del 1:
1	A	B	Nej	Nej	24	0
2	A	C	Nej	Nej	24	0
3	A	B	Nej	Ja	24	12
4	B	C	Ja	Ja	12	0
5	A	C	Nej	Ja	24	0
6	B	C	Ja	Nej	12	0
7	B	B	Ja	Nej	12	0
8	A	C	Ja	Nej	12	0
9	A	A	Nej	Ja	24	12
10	A	C	Ja	Ja	12	0
11	A	B	Ja	Nej	12	0

Resultat

- En hel del av omfördelarna utjämnar *alltid* (ca 30%) eller *aldrig* (ca 30%)
- Övriga utjämnar "ibland". Men när?
  - "Jag valde att utjämna och därmed kompensera den som fått noll i Del 1 när det berodde på en situation som hen inte kunde påverka, dvs situation C. Berodde det på situation B utjämnade jag inte."
  - "Oavsett om det var situation B eller C som gjorde att en deltagare fick noll utjämnade jag bara när personen hade gjort det hen kunde och försäkrat sig mot förlusten i situation B."

Resultat

- En hel del av omfördelarna utjämnar *alltid* (ca 30%) eller *aldrig* (ca 30%)
- Övriga utjämnar "ibland". Men när?
  - "Jag valde att utjämna och därmed kompensera den som fått noll i Del 1 när det berodde på en situation som hen inte kunde påverka, dvs situation C. Berodde det på situation B utjämnade jag inte."
  - "Oavsett om det var situation B eller C som gjorde att en deltagare fick noll utjämnade jag bara när personen hade gjort det hen kunde och försäkrat sig mot förlusten i situation B."

Avslutande ord

- Tillbaka till tankeexperimentet: Våra resultat antyder att rökaren Anna i högre grad hålls ansvarig än icke-rökaren Berit, trots att cancerformen de drabbats av inte är relaterad till rökning.
- Så "ansvarsprincipen" får stöd, men i en utökad form:
  - Människor kan hållas ansvariga också för sådant de inte kunde påverka, om det anses att de inte gjort tillräcklig, eller gjort det rätta, på något av de områden de faktiskt kunnat påverka